

ԳՕԼՍԻ ՔԵՐՔԵՐԻՑ

Կիրիկիոյ կարողիկոսական բնաւորական վնասման ջանքի մէջ մտած եկեղեցականներէ մասին Արեւելիս ասում է.

«Իրենցմէ շարք Պաշեան Տրդատ, Յովակիմեան Ասեփան-նոս, Աւանեսեան Ներսէս եւ Կեամբիքեան Մովսէս եպիսկոպոս-ները, բայց երկրորդէն՝ ամենքն ալ նորապատկ. — այս միջոցիս առաջնորդական պաշտօնով կը գտնուին Կեամբիոյ, Նիկամիդիոյ, Ռոստոսթոյի եւ Պիլէնիկի վիճակներուն գլուխը:

Տրդատ եպիսկոպոս թէ եկեղեցւոյ արժանաւոր պաշտանեայ մըն է, թէ գրականութեան վաստակաւոր մը՝ մասնաւորաբար իր բանասիրութեամբ ու բազմաթիւ երկասիրութիւններով, եւ թէ նոյն ատեն կարող վարիչ մըս Այաշափ ասեն է ի վեր կը վարէ Կեամբիոյ առաջնորդութիւնը, եւ տակաւին ոչ մէկ նիմնաւորութեան զանգատ լսուած է իրեն դէմ, ոչ մէկ անպատեհութեան ծնունդ տուած է: Ընդհակառակը, Կեամբիոյ ժողովուրդը միշտ հորհակալութիւն յայտնած է իր առաջնորդին՝ որուն գործունէութիւնը արդէն ամեն զովեստի արժանի կը դարձնէր զիւրքը:

Յովակիմեան սրբազան, Նիկամիդիոյ առաջնորդը, իրաւ է որ չի կրնար պարծիլ գրական կարողութեամբ ու զարգացմամբ, բայց վերջապէս ամենէն օրինակելի առաջնորդներէն եղած է, եւ մէկը անանցմէ՝ որոնք սրտովն փարած են իրենց գործին, եւ երբէք չեն ուզած բաժնուիլ այն վիճակէն որ անգամ մը զիրենք արժանի դատած էր իրենց հովուութեանս Միւս կողմէ, չինող առաջնորդ մը եղած է, եւ առածի կարգ անցած է այդ տեսակետով Նիկոդիմիոյ վիճակը՝ իր բազմաթիւ թեմերով, բարիք չնա տեսած է այդ ոչ հմուտ, բայց շատ կարող եկեղեցականէն՝ որուն վարչական յատկութիւններն ալ կրնան առաջին կարգի վրայ դասուիլ:

Վարչական այդ յատկութիւնները իր վրայ միացուցած է նաեւ Ռոստոսթոյի առաջնորդ Աւանեսեան սրբազանը: Խոտովեր եկեղեցական մը եւ խիստ՝ ամեն անգամ որ պէտք կայ խոտութեան իր անշահախնդիր բնասիրութեամբը մանաւանդ, ամեն տեղ պարկեշտ ու արժանաւոր եկեղեցականի մը համար: Թողած է, զրեթէ առանց բնաւ քննադատութեան տեղի տալու: Յետոյ կրթատէր առաջնորդ մը եղած է միշտ, ու երբէք չէ ուզած խորական ոգիով վերաբերուիլ եկեղեցւոյն ու դպրոցին հանդէպ, ինչ որ պզտիկ յատկութիւն մը չէ ո՛ր եւ է առաջնորդի համար:

Ընտրական ժողովին նախագահը, կէօմբիւքճեան սրբազան պէտք է ըսել որ գործունեայ անցեալ մը չէ ունեցած, եւ իր պաշտօնավարութիւնն ալ՝ իբր Պիլէճիկի առաջնորդ, երբէք չէ ստացած փայլուն, աչքառու հանգամանք մը: Հանրութեան ուշադրութիւնը՝ այս վերջերս անգամ մը իր վրայ կեդրոնացած էր եսխիոպոս ձեռնագրուելուն առթիւ, և անգամ մըն ալ այսօր կը կեդրոնանայ, կաթողիկոսական ընտրութեան չնորհիւ: Իր գործունէութեան պատուամը այդ պատրիարքական պատուիրակի պաշտօնն է այս պահուս, եւ պէտք է ընդունիլ որ բաւական ընդունակութիւն ու կարողութիւն ցոյց տուաւ անոր կատարման մէջ:

Մնացեալ երկու եկեղեցականները, — անոնք որ առաջնորդական պաշտօն մը չունին այս միջոցիս, — ալ աւելի ծանօթ են, և ալ աւելի բարձր պաշտօններ վարած:

Զամչեան Բարթուղիմէոս արքեպիսկոպոս, երբեմն չատ խօսեցողացած է իր վրայ, Պրուսայի առաջնորդութեան միջոցին, և կարելի էր ըսել թէ այդ վիճակին նախանձելի հանգամանք մը ունենալը իր պաշտօնավարութեան արդիւնքն է պարզապէս: Ինքն ալ շինող առաջնորդ մը եղած է հոն, և բաւական աշխատած է ատենին՝ այդ համայնքին մէջ կրթութիւնը տարածելու համար: Աւելի վերջը կոչուած է Պօլսոյ պատրիարքական տեղապահութեան պաշտօնին, և իր օրոքն է որ Պատրիարքարանի երկու համակրելի դիւանապետները, Թէլեան Բարթող և իմա՝ չատուրեան Կարապետ էֆէնները, կայս. իրատէի մը տրամադրութեան համաձայն, հիմը դրած են այն նպաստի գործին, որ վերջ ի վերջոյ առանձին Նպաստից Յանձնաժողովի մը ծնունդ տուաւ, և որ, — կայս. կառավարութեան բարեացակամութեան և առատաձեռնութեան չնորհիւ, — այնքան կարօտութիւններ կ'ամոքէ, այնքան անոքներ կը պատասխարէ:

Իսկ իմպայեան Սահակ սրբազան՝ որ երկար ատենէ ի վեր կը վարէ Երուսաղէմի լուսարարապետութեան բարձր ու դժուարին պաշտօնը, և որ ամենէն մեծ զօրավիզն է Վեհապետեան տ. Յարութիւն ս. պատրիարքին, մէկն է այն բազդաւոր եկեղեցականներէն՝ որոնք իրենց արժանաւորութեան և ուղղամտութեան չնորհիւ երբէք չեն ճանչցած քննադատութիւն ըսուածը: Զազագացած, հմուտ ու կարող վարիչ, արդիւնք տուած է թէ իբր դաստիարակ, թէ իբր պաշտօնեայ, և թէ իբր եկեղեցուոյ հովիւ: Քիչ եկեղեցականներ կրնան իրենց զոյլութիւնը անհրաժեշտ դարձնել այն հաստատութեանց համար, որոնց մէջ կը պաշտօնավարեն: Իմպայեան սրբազան այդ հանգամանքը ունի այսօր Երուսաղէմի մէջ: Միւս կողմէ, նախորդ

ընտրութեան միջոցին, իբր ընտրական ժողովոյ նախագահ, ոչ նուազ աչքի դարկած է իր բազմադիմի բարեմասնութիւններով ու յատկութիւններով, և իր բաժանումը կիլիկիոյն՝ կառարեալ ջաւ մը առթած է ընդհանուր վիճակայիններուն:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրելեաց վեցանուն ցանկը. ա. պատրիարքը յատուկ թագրերով մատուցած էր կայս. կառավարութեան: Նախարարաց Խորհուրդը նոկա. Յին իր նիստին մէջ նկատողութեան առած է այդ թագրերը և պատրիարքարանի ալ հազորդուած է թէ Բ. Դուռը և Դատական նախարարութիւնն ալ նշափի ասնելէ վերջը, պատասխանը կը հազորդուի Պատրիարքարան:

Նախարարաց Խորհուրդին հոկտ. 6-ի նիստին մէջ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրելեաց վեցանուն ցանկին մագալթան ստորագրուելով երկուշարթի օրը, հոկտ. 7-ին, յանձնուած է Մեծ—Նպարքոսին, ուրկէ պիտի հազորդուի զատական գործոյ նախարարութեան, որ յատուկ պաշտօնագրով պիտի գրկէ պատրիարքարան՝ պարտ ու պատշաճ տնօրինութեան համար:

Հոկտ. Յին իրիկուն Կիլիկիոյ կաթողիկոսական տեղագահ ա. Կիրակոս կաթիկոպոս Բերմեզճեանի կողմէն հետադիրներ ուղղուած են ա. Սահակ Խաչայեան սրբազանի, Կիլիկիոյ պատգամաւորներուն կողմէ, խնդրելով որ չ'ըսմարի, միևնոյն իմաստով Երուսաղէմայ պատր. փախանորդ ա. Գէորգ սրբազանն ալ հերազիր մը ուղղելով, խնդրած է մասնաւոր և ազգու. հետադիր մը գրկել. ա. Սահակ սրբազանի, ներկայացնելով Կիլիկեցւոյ այս փափաքը:

Հոկտեմբերի Յին իրիկուն ժամը 12ի միջոցին Դատական նախարարութենէն Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրելեաց վեցանուն ցանկին պատասխանը պատրիարքարանը հասած ըլլալով՝ ա. պատրիարքը անմիջապէս Խառն ժողովի անդամներուն հրաւեր ուղղեց այսօրուան համար Խառն ժողովը, գրեթէ ամբողջութեամբ, այս առաւօտ, ա. պատրիարքին նախագահութեամբ նիստ գումարեց Ղալաթիոյ Խորհրդարանին մէջ: Ներկայ էին Կրօնական ժողովէն ա. Փարրիէլ կաթիկոպոս Ճէփահրճեան, ա. Նդիշէ կաթիկոպոս Դուրեան, ա. Կարապետ Սանտալճեան ու ա. Յովհաննէս Շահպաղեան բճյ. ներքո Քաղ. ժողովէն՝ Տիգրան Սուսուֆեան, Գրիգոր Խորեան, Տիգրան Տէր

Ներսէսեան, Գրիգոր Գարակեօզեան, Միհրան Սեթեան, Մկրտիչ Ասատեան, Սեպուհ Տէմիրճիպաշեան էֆ.-ները: Ատեանը բացուեցաւ ժամը 4-ու կէսին. ժողովը նկատողութեան առաւ Բ. Դուռնէն ի պատասխանի պատրիարքական թագրերին հասած պաշտօնագիրը, որով վեցանուն ցանկէն ընտրելի կը նշանակէր տ. Բարթողղիմէոս արքեպիսկոպոս Չամչեան, տ. Սահակ եպիսկ. Խապայեան եւ տ. Մովսէս եպիսկ. Կէօմրիւքճեան: Ըստ այսմ, որոշուեցաւ հեռագրով անմիջապէս հրահանգ ուղղել Կիլիկիոյ կաթողիկոսական պատուիրակ տ. Մովսէս եպիսկ.-ի եւ կաթողիկոսական տեղապահ տ. Կիրակոս եպիսկ.-ի, որպէս զի Ընտրողական ժողովը ինիստ գումարուի եւ կաթողիկոսը ընտրելով՝ տեղեկագիրը փութով ուղարկուի պատրիարքարան: Միանգամայն յանձնարարուեցաւ որ Ընտրողական ժողովը չյրուի, ընտրութիւնը կատարուելէն ետքը, այլ սպասէ պատրիարքարանի հրահանգին:

Բարթողղիմէոս արքեպիսկոպոս Չամչեան նամակ մը գրելով ս. պատրիարքին, շնորհակալութիւն յայտնեց է Ընտրողական ժողովին կողմէ պատրաստուած ցանկին մէջ իր անունը դրուած ըլլալուն համար: Սակայն նկատելով որ ինք կարողութիւն չունի Սոյ աթոռին բազմապահանջ վիճակին օգտակար ըլլալու, կը փութայ հրաժարիլ, մի գուցէ ընտրելիներու ցանկին մէջ իր մնալը արգելք ըլլայ աւելի արժանաւորի մը ընտրութեան: Բարթողղիմէոս արքեպիսկոպոս նաեւ խնդրեց է որ Ընտրողական ժողովը քուէ չտայ իր անունն: Ս. պատրիարքը հեռագրով Ընտրողական ժողովի նախագահին հաղորդեց այս հրաժարականը:

Բ. Դուռը, իբրեւ պատասխան այն ցանկին, ուր Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան համար վեց ընտրելիներու անունները նշանակուած էին, հոկտ. 10-ին հեռագրած էր Ատանայի՝ կուսակալութեան թէ այդ վեց ընտրելիներէն երեքը զատուելով, միւս երեքը՝ տ. Բարթողղիմէոս, տ. Սահակ Խապայեան եւ տ. Մովսէս Կէօմրիւքճեան եպիսկոպոսները ընտրելի մնացած են: Պատրիարքարանն ալ ըստ այնմ ծանուցած էր ընտրութեան պատուիրակ տ. Մովսէս եպիսկոպոսի եւ կաթողիկոսական տեղապահ տ. Կիրակոս եպիսկոպոսի: Հոկտ. 12ին ժամ 8ին, կուսակալ Պահրի փաշայի, մէքթուպֆի Ֆասիհ պէյի, տ. Մովսէս ու Կիրակոս եպիսկոպոսներու եւ բոլոր ընտրողներու ներկայութեանը, կուսակալը բանախօսութիւն մը արտասանեց եւ յետոյ մեկնեցաւ: Ապա տ.

Նոյեմբեր, 1902.

Մովսէս եպիսկոպոս այ կարգ մը ըստաւարութիւններ տուաւ և մէջքիւսդի պէլին նկողութեանը տակ կատարուեցաւ ընտրութիւնը: Ե. Սահակ եպիսկոպոս Խաղայեան ընտրուեցաւ: 45 պատգամաւորներու 62 քուէներն ամբողջապէս միացած էին յանձին Ե. Սահակ սրբազանի: Կուսակալը նորէն ժողովին գալով գոհունակութիւնը յայտնեց ընտրութեան պատուիրակին և բարեմաղթութիւններ ըրաւ Վեհ. Սուլթանին համար: Բոլոր ներկաները շնորհակցեցին չոր եռուստ գողցիլին:

Հոկտ. 13ին իրիկուն, ուշ առան, Ե. պատրիարքը հետագիր մը ստացաւ. Կիլիկիոյ նորընտիր Ե. Կաթողիկոսէն, որով ամեն. Ե. Սահակ սրբազան կ'ընդունի Կիլիկիոյ կաթող. պաշտօնը: Աւասիկ այդ հետագրին թարգմանութիւնը. — «Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Սրբի Կաթողիկոսութեան ընտրութիւն ծանուցանող ու շնորհաւորող ձեր սրբազնութեան հետագրին համար: Այս նոր պաշտօնիս բարեք կատարման համար զիմելով Աստուծոյ, կ'ապաւինիմ Օգոստափառ Կայսեր բարձր հաւանութեան և կայս. կառավարութեան պաշտպանութեան, ու կը վստահիմ պատրիարքարանի շարունակական օգնութեան»:

Տ. Մազաքիա Ե. պատրիարքը, Խաղայեան սրբազանի Սոյ Կաթողիկոս ընտրուիլը հետագրով հաղորդած էր Երուսաղէմի Ե. պատրիարքին: Երէկ Յարութիւն սրբազան պատրիարքը հետագրով շնորհակալութիւն յայտնած է Ե. պատրիարքին: Աւասիկ այդ հետագրին թարգմանութիւնը:

«Սահակ արքեպիսկոպոսի Կիլիկիոյ Կաթողիկոս ընտրուելուն առթիւ, Ն. Սրբազնութեան սոյն պաշտօնին կատարեալ արժանաւորութիւնը յիշելով, շնորհաւորած էիք նաեւ մեր Միաբանութիւնը: Ձեր այդ հետագրին համար գոհունակութիւն յայտնելով, կ'ապահովեմ որ Սահակ Արքեպիսկոպոս ընդունած է Կաթողիկոսութիւնը և պիտի շարունակուին այն ամեն զիրութիւնները, որոնք կարեւոր են Եկեղեցիի չափուն համար»:

Շնորհաւորական հետագիր ստացուած է նաեւ վեհ. Կաթողիկոսից:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսական պատուիրակ Ե. Մովսէս եպիսկոպոս կ'օմբրքնան, մինչև նորընտիր Ե. կաթողիկոսին Սիս ժամանելը և օծուիլը, պիտի մնայ Ատանա: Պատրիարքարանի շրջանակներուն մէջ կ'ըսուի թէ նորընտիր Կաթողիկոսը Սիս մնկնած օրը, Վարչութեան կողմէն պատուիրակութիւն մը պիտի կազմուի, Եկեղեցականներէ և աշխարհականներէ բաղկա-

յած, որոնք պիտի հետեւին նորընտիր Ս. Կաթողիկոսին, օծման հանդէսներուն ներկայ գտնուելու համար:

Ս. պատրիարքը, հեռագիր մը ուղղելով Ատանա, Կաթող. պատուիրակ տ. Կէօմրիւքճեան սրբազանին յայտնեց թէ ամեն. Խապայեան սրբազան ընդունած ըլլալով իր պաշտօնը, պատգամաւորները կրնան դառնալ իրենց թեմերը:

Նորընտիր Կաթողիկոսի մասին «Սուրհանդակից» քաղում ենք հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները.

«Տ. Սահակ եպիսկոպոս Խապայեան ծնած է 1849-ին, Խարբերդի Եղէզի գիւղը, Հայրն էր մահ. Կարապետ, իսկ մայրը Գոհար: Խապայեան դերգաստունը, մանաւանդ Կարապետ աղան, մեծ համբաւ մը ունէր Խարբերդի դաշտի ժողովուրդին մէջ, Գիւղին քէհրանալ թաղականաւ հոգաբարձուն ալ ինքն Կարապետ աղան էր:

Գարբիէլ (Սահակ եպիսկոպոսի աշխարհական անունը) երբ իր գիւղի դպրոցական շրջանը աւարտեց չուզեց անով գոհ ըլլալ, և ստիպեց հօրը որ զինքը Մէզրէի աղգ. վարժարանը դրկէ: Այն ատեն Մէզրէի վարժարանը Խարբերդի ամենէն լաւ դպրոցն էր. ուսուցիչներէն մէկ քանին Պօլսէն տարուած էին:

Գարբիէլ քիչ ժամանակի մէջ Մէզրէի բոլոր ուսուցիչներուն համակրութիւնը շահեց: Իր ձայնը այնքան անոյշ էր որ գիւղին երեւելիները շատ անգամ երաժիշտ դասատուին հետ իրենց տունը խնջոյքի կը հրաւիրէին Գարբիէլը, որպէս զի շաբաթանները և տաղեր երգէ:

Գարբիէլ հազիւ 16 տարեկան կար և տակաւին Մէզրէի դպրոցը կը յաճախէր, երբ օր մը գիւղին ուսուցիչը ճամբուելով, անոր տեղ ինքը ուսուցիչ նշանակուեցաւ, հօր հսկողութեան տակ:

Օր մը Կարապետ աղա միտքը կը դնէ զրկել զաւակը Երուսաղէմ, և ս. Աթոռին որդեգրել զայն: Իր այս մտադրութիւնը կը յայտնէ Գարբիէլին, որ կը համակերպի հօրը հրամանին, և 1867 Վեստր-ի վերջերքը երկուքը մէկ տեղ ճամբայ կելլեն Կէպի Երուսաղէմ: Կարապետ աղա Երուսաղէմի այն ատենուան պատրիարքին՝ տ. Եսայի սրբազանի՝ դիմելով կը խնդրէ, որ Գարբիէլն ալ ժառանգաւորաց վարժարանը ընդունուի, տ. Եսայի պատրիարք նկատողութեան կառնէ Կարապետ աղայի խնդրը, իր ներկայութեան կը կանչէ հայրը և որդին, և ամեն կերպով եկեղեցականութեան յարմար դատելով պատանի Գար-

բիւլլը, հարկ նպած բժշկական քննութենէն վերջը վարժարան կ'ընդունի զայն:

Եսայի պատրիարքը ջանք չէր խնայեր ա. Աթոսի վանքին մասւոր մակարդակը բարձրացնելու համար, և ամեն նիւթական զոհաբաւքին կ'ընէր: Այս նպատակին հասնելու համար որոշեց վարժարանին յատկացէմ աշակերտներէն մէկ քանիքն մասնաւոր կրթութիւն մը տալ: Գարրիէլ հազիւ երկու տարուան մէջ իր լուրջ աշխատասէր բնասութեամբ թէ՛ հանգուցեալ պատրիարքին և թէ ուսուցիչներուն համակրութիւնը գրաւած էր: Ուստի Եսայի պատրիարքը խորքերոցի Գարրիէլ Խոսկայեանը անմիջապէս սարկաւազ Թեոֆանիայի Պօլիս կը գրկէ: Անփութ սարկաւազը որ հազիւ 20 տարեկան էր կը հաստատուի Նրուսազէմատան մէջ, և ժամանակին համբաւաւոր ուսուցիչներէն Յակոբ Ոսկանի, տաճկապէտ Հերեթիկ Հոմայի, Մ. Բապայի և ուրիշներու խնամքին տակ երեք տարի անընդհատ աշխատելով, կը յաջողի պէտք եղածին չափ ուսում Թեոֆանիայի

Ժամանակին Պօլսոյ պատրիարքը—արդի ա. հայրապետը —տեսնելով Գարրիէլ սարկաւազի քարոզչութեան մէջ ունեցած ձիրքը և գիտական հմտութիւնը, կը հրամայէ որ նոյն իսկ իր ներկայութեանը երեսնէ քարոզ խօսի Մայր-եկեղեցիին բնմէն: Գարրիէլ սարկաւազ քիչ ատենուան մէջ հարտար քարոզիչի մը համբաւը կը շահի Պօլսոյ մէջ:

Գարրիէլ սարկաւազ իր երկու ընկերներուն հետ երեսնէ կ'այցելէ Խաս գիւղ, Նուպար-Շահնազարեան վարժարանը, և հոն ներկայ կը գտնուի զաստիասութիւններուն: Երեք տարի Պօլիս մնալէ ետքը, երեք սարկաւազներն ալ Եսայի պատրիարքին հրամանով Նրուսազէմ կը դառնան, ուր իւրաքանչիւրը իր մասնագիտութեան համեմատ զասեր կը ստանան ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ: Տ. Մելիքիսեղեկ սրբազան—այն ատեն վարդապետ—որ Ժառանգաւորաց վարժարանին տեսուչն էր, Զմիւռնիոյ վիճակին առաջնորդ ընտրուելով բոլորովին կը հրաժարի միաբանութենէն, և իրեն տեղ 1874-ին վարժարանին տեսչութեան կը կանչուին Գարրիէլ, Մելքոն և Մալքոտ տարկաւազները: Այդ օրէն Գարրիէլ սարկաւազ զարդին վարիչը կը դառնայ Տեսչական և ուսուցչական զբաղումներէն դուրս կը խմբագրէ Վիճնա ամսաթերթը: Միևնոյն ատեն միաբանական ընդհանուր ժողովին ա. քարտուղար, անօրէն ժողովին ատենադպիր և ուսումնական ու անտեսական խորհուրդներուն անդամ կը նշանակուի թէ՛ն ղեռ սարկաւազ, բայց իր լուրջ քնաւորութեան հօրհիւ եպիսկոպոսական տիտղոսը կը ստանայ

միաբանութենէն, իր սարկաւազութեան ատեն ուխտաւորական շրջաններու միջոցին քարոզ ալ կրխօսէր ս. Թորոս եկեղեցին, Եսայի պատրիարքին հրամանով:

Գարրիէլ 7 տարի սարկաւազ մնալէ վերջը, 1877-ին վարդապետի կիրակին Եսայի պատրիարքէն արեղայ կը ձեռնադրուի հինգ ընկերներով. Գարրիէլ սարկաւազ կը կոչուի Սահակ արեղայ:

Նորընծաներու արեղայութիւնը երկար չտևեց, հազիւ տարի մը անցած էր, երբ հինգն ալ վարդապետական մասնաւոր իշխանութիւն և գաւազան կրելու արտօնութիւն ստացան: Այս արարողութեան ատեն Սահակ վարդ. քարոզ մը կրխօսի, բացառելով վարդապետական կոչման վեհութիւնը: Այս քարոզը մեծ տպաւորութիւն կընէ:

Երեք տարի վերջը Սահակ վ. Խապայեան կը փափաքի իր ծննդավայրը դառնալ, ուրկէ բաժնուած էր 12 տարիէ ի վեր: Ուստի վեց ամսուան արձակուրդ առնելով 1880 մայիսի 1-ին ճամբայ կ'ելլէ Խարբերդ երթալու համար, ճամբան հանդիպած բոլոր քաղաքները՝ Իսկէնտէրուն, Հալէպ, Անթապ, Եդեսիա, Տիարպէքիր պատարագելով: Յունիսին կը հասնի Խարբերդ, եղէգի գիւղը: Այդ միջոցներուն ալ Խարբերդի առաջնորդական աթոռը թափուր ըլլալով, ժողովուրդ կը խնդրէ Սահակ վարդապետէն, ընդունիլ առաջնորդի պաշտօնը, բայց վարդապետը կը մերժէ: Հազիւ երկու ամիս վերջը պատրիարքական ձեռագրով Երուսաղէմ կը կանչուի, որովհետև իր բացակայութեան ատեն ժառանգաւորաց աշակերտները փոխանորդաբար վարժարանին տեսչութիւնը վարող վարդապետին դէմ անաստելով, ամեն բան խանգարուեր և իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ դարձած էր: Սահակ վրդ. Եսայի պատրիարքին հեռագիրը ստանալէն անմիջապէս վերջը ճամբայ կ'ելլէ, և անկէ նաև նստելով Պօլիս կուգայ:

Սահակ վ. ամիս մը Պօլիս կը մնայ կը քարոզէ մայր եկեղեցին և ամենուն զնահատման կ'արժանանայ՝ իբրև պերճախօս քարոզիչ: Երբ Երուսաղէմ կը հասնի, կը տեսնէ որ վարժարանի աշակերտները ծայր աստիճան զգուած փոխանորդ տեսուչէն, որոշած էին խմբովին ելլել դպրոցէն և իրենց ծննդավայրը դառնալ, եթէ Սահակ վրդ. քիչ մը ուշանար: Բարեբաղդաբար ժամ առաջ գործի ձեռնարկելով՝ սորէն կը բարեկարգէ վարժարանը, ստանձնելով տեսչութեան պաշտօնը: